

O așezare aparținând epocii bronzului târziu descoperită la Ilișua (com. Uriu, jud. Bistrița-Năsăud)

Adrian SOCACI

Cuvinte cheie: Transilvania, Ilișua, Epoca Bronzului, așezare, material arheologic.

Keywords: Transylvania, Ilișua, Bronze age, settlement, archaeological material.

Localitatea Ilișua (com. Uriu) (fig. 1) este situată geografic pe cursul inferior al râului Ilișua, afluent al Someșului Mare. În primăvara anului 2009, în punctul topografic „Podoraucă” (fig. 2/a), cu ocazia plantării unor pomi fructiferi în vederea amenajării unei livezi, pe terenul lui M. Socaci au apărut în mai multe gropi fragmente ceramice¹. Fiind informat despre această descoperire², am făcut o recunoaștere a locului, unde am constatat că ceramica era de factură grosieră, decorată cu striuri, în tehnica „*besenstricht*”. Materialul ceramic, prelevat de pe teren, a fost examinat apoi la Cluj de dr. Fl. Gogâltan, care, interesat de descoperire, mi-a propus o periegheză în acel punct.

Cercetările noastre s-au desfășurat, datorită vremii nefavorabile, doar în cursul lunii mai a aceluiași an. Atunci am fost plăcut surprinși de faptul că pe un teren arat recent, proprietatea lui I. Râpan, aflat în vecinătatea celui pe care am făcut prima descoperire, se afla ceramică preistorică abundentă, indiciu clar al unei așezări. Cu această ocazie, a fost bine delimitată vizual o parte a așezării preistorice, care avea o formă neregulată, dar clar conturată, solul brun-închis fiind distinct de restul arăturii, un pământ lutos (fig. 2/b).

Din punct de vedere morfologic, zona Uriu-Ilișua este încadrată în Depresiunea Breaza, având ca unitate de relief dealurile Ciceului. Așezarea este amplasată în lunca înaltă a râului Ilișua, la circa 300 de m nord de confluența acestuia cu un mic pîrâu, care curge dinspre Valea Hășmașului (fig. 3/a). Micul fir de apă a săpat în decursul timpului în teren o albie adâncă, râpoasă. În apropiere, pe malul stîng al acestuia, pe o terasă cu o pantă lină, ușor înclinată înspre râul Ilișua, se află așezarea. În cursul perieghezei a fost adunată ceramică care oferea indicii cu privire la formele de vase din care putea proveni, cât și în ceea ce privește decorul lor. La o primă evaluare, pe baza acestor caracteristici ele păreau să facă parte din repertoriul culturilor Suciului de Sus și Wietenberg (pl. I-XV).

Materialul arheologic este unitar din punctul de vedere al încadrării cronologice, aspect stabilit ca urmare a unui mic sondaj arheologic de aproximativ 30 X 30 cm, efectuat de către dr. Fl. Gogâltan pe terenul lui I. Râpan. Am constatat astfel că stratul de cultură este consistent și are o grosime de circa 20-30 cm. S-a observat un singur nivel de locuire, iar partea superioară a acestuia începe de la nivelul de călcare actual, așezarea fiind afectată în mod sigur de lucrările cu plugul adânc. În schimb, pe terenul lui M. Socaci, profilul gropilor executate pentru plantarea livezii, a oferit o stratigrafie diferită, cu un strat de cultură sărăcăcios.

Repartiția ceramicii variază în diferitele puncte ale așezării preistorice. În partea sudică și estică a așezării, pe terenurile lui M. Socaci și I. Fetti apar sporadic fragmente ceramice din specia grosieră, ornamentate cu

1 Mulțumim pe această cale domnului dr. C. Gaiu de la Muzeul Județean Bistrița, care ne-a oferit sprijinul pentru prelucrarea materialului arheologic, și domnului dr. Fl. Gogâltan de la I.A.I.A. Cluj-Napoca pentru observații, sugestii și bibliografie.

2 Acest articol constituie o parte din lucrarea de disertație a autorului, intitulată „Contribuții la bronzul târziu din Bazinul Someșului Mare”, care a fost susținută în anul 2010 la Facultatea de Istorie și Filosofie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

Adrian SOCACI

Uriu, Bistrița-Năsăud

e-mail: adrianszakacs@yahoo.com

striuri. O altă situație se prezintă însă în partea vestică, unde pe terenul lui I. Râpan, fragmentele de vase erau consistente, iar tehnica de decorare diversă: striuri, motive geometrice (romburi, hașuri, rețea sub formă de plasă, crucea Wietenberg), caneluri și motive în relief (mai ales brâuri organice). Pe acest amplasament credem că era zona centrală a așezării, cu locuințe construite la suprafața solului, fapt dovedit de prezența unor bulgări de chirpici cu urme de impresiuni de nuiele.

În urma cercetării de suprafață, pe baza ceramicii răspândite pe teren, am perimetrat așezarea (ulterior și cu GPS-ul)³. Am constatat că așezarea se întinde pe o suprafață destul de mare, de câteva sute de metri lungime, cu o lățime variabilă (fig. 3/b). Este o așezare deschisă, nu prezintă urme de fortificare, eventual fruntea de terasă aflată în partea nordică a acesteia să fi servit ca punct de observație a întregii zone. În rest poziționarea ei includea, credem, rațiuni de subzistență, de exploatare a terenului agricol. Întrucât această descoperire se află aproape la granița administrativ-teritorială dintre Uriu și Ilișua, nu excludem posibilitatea unei contemporaneități cu locuirile și descoperirile certe de epoca bronzului târziu și ale perioadei următoare, din ambele localități, așa că am considerat utilă redarea acestora pe o hartă (fig. 3/c); una se află înspre est, la circa 1 km, în punctul „Vicinal” (Castru), alta la aproximativ 300 m nord de această așezare⁴, iar a treia la Uriu, la circa 1,8 km vest, în punctul „Între drumuri”⁵; în sfârșit, tot la Uriu, a fost semnalat la începutul secolului al XX-lea celebrul depozit de bronzuri, în locul de hotar „Kövecses dűlő” („Mezuină pietroasă”)⁶, care avea ca extremitate estică Valea Hășmașului, unde au fost descoperite unelte preistorice și o așezare⁷.

Categoriile principale ale ceramicii din acest punct fac parte din speciile cunoscute: grosiere, semifine și fine, ușor de departajat, pe baza degresantului folosit, suprafața exterioară a vaselor având de suferit ca urmare a compoziției calitative a acestor paste. Fragmentele ceramice au culori diferite, rezultate în urma tratamentelor termice diferite la care au fost supuse. Culorile predominante sunt în general cărămiziu, cărămiziu-închis, cenușiu cu nuanțe închise, deschise sau roșiatic. Menționăm că ele au o ardere bună, ceea ce denotă că olarii din această așezare erau preocupați ca vasele să aibă o rezistență ridicată, pentru a putea fi utilizate cât mai mult timp. Fragmentele arse oxidant și cele arse în atmosferă reducătoare se află în proporții aproximativ egale.

Catalogul materialului arheologic

În cursul cercetării de suprafață au fost adunate 220 de fragmente ceramice și o unealtă din silex. În catalog am descris doar 113 fragmente ceramice și unealta de silex (pl. XV/2). Fragmentele au fost analizate, desenate și prelucrate digital pentru a surprinde caracteristicile de bază: forma vasului (acolo unde există elemente definitorii ale acestuia), pasta, culoarea, degresantul, decorul și arderea. Fragmentele ceramice care au fost excluse din această analiză, erau de regulă atipice, ornamentate cu striuri sau fără decor și nu pot furniza decât eventual informații statistice.

1. Fragment de buză (pl. I/1), pastă grosieră, cărămizie, degresant-nisip cu bobul mare; gura evazată, buza teșită oblic spre interior, ornamentată cu alveole; ardere în atmosferă oxidantă.

2. Fragment de vas (buză și corp) (pl. I/2), pastă semifină, cenușie, degresant-nisip cu bobul mic; gura evazată, buza teșită oblic spre interior; gâtul arcuit, corpul bombat, bitronconic, ornamentat pe gât cu incizii oblice; ardere în atmosferă reducătoare.

3. Fragment de vas (buză și corp) (pl. I/3), pastă grosieră, cenușie, degresant-nisip cu bobul mare; buza evazată, muchia profilată; corpul ușor arcuit, ornamentat cu striuri; ardere bună, în atmosferă reducătoare.

4. Fragment de vas (buză și corp) (pl. I/4), pastă semifină, cărămiziu-închisă, degresant-nisip cu bobul mic; gura evazată, gâtul conic; corpul cu pereți aproape drepecți, fără ornamente; ardere în atmosferă oxidantă.

3 Această operațiune s-a desfășurat în toamna anului 2011, fiind efectuată de către dr. G. Cupcea și dr. F. Marcu, cărora le mulțumesc pentru acest demers.

4 Din grădina lui I. Fetti, situată la nord de șoseaua Uriu-Târlișua, tot în primăvara anului 2009, am adunat ceramică hallstatiană timpurie. Fragmentele se află acum la I.A.I.A. Cluj; sunt nepublicabile, dar credem că provin dintr-o așezare.

5 Kacsó 2009, 14.

6 Roska 1932, 77-79. În opinia mea, locul de descoperire indicat în Vlăsa (1973, 19, nota 16) și Kacsó (2009, 10, 14) este inexact. Asta, deoarece pe hărțile maghiare aflate la biroul cadastral de la Uriu, „Kövecses dűlő” se referă la un punct topografic care, la începutul secolului al XX-lea, îngloba o mare parte din nord-estul localității.

7 Martian 1909, nr. 181; Marțian 1920, 41, nr. 717; Roska 1942, 87.